

A close-up portrait of Jan Bransen, a middle-aged man with short, dark hair and glasses, smiling warmly. He is wearing a light-colored, patterned button-down shirt. The background is blurred, suggesting an indoor setting.

Jan Bransen, column

Het is vast omdat ik aan vakantie toe ben. Maar na weer zo'n jaar in het onderwijs groeit bij mij het vermoeden dat we in deze kennissamenleving met z'n allen op een gigantisch foute manier bezig zijn. Waar is dat immers ook alweer goed voor, al die kennis? En hebben we daar dan dit onderwijssysteem voor nodig met zijn eigen interne dynamiek?

Laat ik mijn zorgen eens in beeld brengen. Ik begin aan de top, in het fascinerende gebied van de cognitieve neurowetenschappen. Daar krijgt een nieuw paradigma langzaam maar zeker steeds meer voet aan de grond: kennis is embodied en embedded. Dat wil zeggen, belichaamd en gesitueerd.

Om een simpel voorbeeld te geven: kennis is wat een antilope nodig heeft om op tijd te ontdekken dat hij beslopen wordt door een luipaard, kennis die hem helpt de camouflerende schutkleur te ontmaskeren, zodat hij er tijds vandoor kan gaan. Natuurlijk is het menselijk bestaan veel en veel ingewikkelder, maar kijk eens naar bijvoorbeeld de volgende analogie: kennis is wat een pedagoog nodig heeft om op tijd te ontdekken dat een kind lijdt onder een stoornis of onder dysfunctionele of pathologische omstandigheden, kennis die helpt de onderliggende mechanismen bloot te leggen, zodat onherstelbare schade voorkomen kan worden. Maar waar is de pedagoog? Zij zit steeds vaker achter een computerscherm, waar zij overstelpende hoeveelheden data analyseert die zo veel mogelijk verzameld zijn in een experimentele setting, in een laboratorium waar de omgeving zorgvuldig gecontroleerd kan worden, in de hoop een onderliggend mechanisme op zijn werkzaamheid te betrappen, dat wil zeggen, in de hoop een bepaald statistisch significant patroon te vinden in de data.

Jan Bransen verzet zich tegen een maatschappelijke orde waarin wetenschappelijke expertise steeds belangrijker wordt en ons nuchtere denken meer en meer wordt gewantrouwd.

Hoezo belichaamde en gesitueerde kennis?

Ik heb er twee bedenkingen bij, bij al die universitaire know how. De eerste gaat over de kunstmatige werkelijkheid die gedragswetenschappers creëren in hun laboratoria. Daar is misschien niets mis mee, maar dan moeten ze wel gelijk hebben in die vooronderstelling dat er inderdaad isoleerbare mechanismen ten grondslag liggen aan al ons dagelijks gedrag. En dan moeten ze ook gelijk hebben in die vooronderstelling dat de poging die mechanismen experimenteel te isoleren zelf geen nieuwe schijnwerkelijkheid creëert. Ik geef geen cent voor deze vooronderstellingen. Maar liever concentreer ik me nu op die andere bedenking.

Natuurlijk is de kennis van gedragswetenschappers wel belichaamd en gesitueerd. Het is alleen – ironisch genoeg – geen kennis over onderliggende mechanismen, maar over hoe je overleeft in de universitaire jungle. Dat is de kennis waar ons onderwijssysteem op uitdraait. Dat is waar die pedagoog, als ze slim is, een deskundige in wordt: in hoe ze zo lang mogelijk rond kan blijven hangen in de leeromgeving waarin zij al als kleuter terecht kwam, hoe zij zelf in haar theoretische constructies kan gaan wonen, methodologische nuances met haar collega's op conferenties kan bespreken, terwijl buiten de campus de zogenaamde kennismaatschappij gierend uit de bocht vliegt. Ik zei het al: hoog tijd voor vakantie, want ik raak mijn eigen nuance kwijt en ben bang dat ik cynisch ga klinken. Terwijl ik helemaal niet van cynisme houd. Maar wel van ironie.

Dit is wat ik zie gebeuren. Met ons formele onderwijs geven wij onze kinderen een enorme boost. Wij geven ze een geweldige voorsprong, leren ze over de valkuilen heen kijken waar wij zelf nog in vielen. Maar net als iedere institutie, heeft ook het onderwijs zijn eigen interne dynamiek.

Het onderwijs zorgt in de eerste plaats voor zichzelf. Het is een doel op zich geworden. Iedereen denkt dat het belangrijk is om zo hoog mogelijk opgeleid te worden. En iedereen denkt dat 'hogere' abstracte en theoretische betekenissen, minder embodiëerd dus, en minder embedded.

Dat lijkt me een enorme vergissing. Want de allerslimste mensen leiden we nu op om alleen nog maar te kunnen functioneren in een kunstmatige wereld, in een laboratorium waar we het echte leven buitensluiten, onder het mom dat we het daar juist transparant en in stukjes gehakt experimenteel kunnen manipuleren en daardoor beter – dat wil zeggen abstracte en theoretische – in kaart kunnen brengen. En op de werkvloer, daar waar het echt aankomt op belichaamde en gesitueerde kennis, daar waar de problemen zich daadwerkelijk voordoen, waar echte mensen ploeteren met elkaar en met het leven, daar hebben we blijkbaar het liefst de laagst opgeleide mensen, het voetvolk dat, niet gehinderd door enige kennis van zaken, stuurloos in het rond doolt.

Dat levert een heleboel ellende op. En ook een misleidende smoes: dat er namelijk niets mis zou zijn met het theoretische model, alleen met de implementatie op de werkvloer.

Ja ja...